

УДК 624

БУДІВНИЦТВО АГРАРНИХ СОЦІОЕКОКОМПЛЕКСІВ ЯК НАПРЯМОК РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ

І. І. Куліченко к.т.н, М. В. Савицький, д.т.н., Ю. Б. Бендерський к.т.н.

ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

Актуальність теми.

Кризові явища в світовій економіці, надмірне споживання ресурсів, забруднення навколишнього середовища, продовольча криза, загрозливе погіршення демографічної ситуації в Україні, кардинальна зміна цінностей і традиційного життєвого укладу, падіння якості і рівня життя пересічного українця з усією гостротою ставлять питання визначення шляхів подальшого розвитку українського суспільства. Одним із напрямів розвитку сільських населених пунктів, повернення українців до традиційного способу життя в гармонії з природою, є будівництво високотехнологічних соціоекокомплексів (екопоселень). Наукового обґрунтування такого напрямку розвитку в сучасній науковій літературі зовсім недостатньо.

Мета статті – аналіз сучасного стану провідних наукових концепцій збалансованого розвитку і існуючих передумов для обґрунтування розробки сучасного екопоселення.

Виклад матеріалу.

Найважливішим для існування і самозбереження людини, внутрішніми стимулами її активності є задоволення потреб. Американський соціолог Маслоу (1908—1970) виробив ієрархічну теорію потреб, поділивши їх на базові (постійні) та похідні (змінювані). Базові потреби розташовуються, згідно з принципом ієрархії, у висхідному порядку від нижчих (переважно матеріальних) до вищих (переважно духовних):

Рівень 1 — фізіологічні (харчування, дихання, одяг, рух, житло, відпочинок, продовження роду);

Рівень 2 — екзистенціальні (безпека існування, стабільність суспільства, захищеність, упевненість в завтрашньому дні, забезпечення грошового доходу);

Рівень 3 — соціальні (належність до колективу, групи чи спільноти, спілкування, турбота про інших та увага до себе, участь у спільній трудовій діяльності);

Рівень 4 — престижні (пошана і визнання, повага з боку інших, право ухвалювати рішення, службове зростання, досягнення успіху);

Рівень 5 — духовні (реалізація свого потенціалу і цілей, отримання нових знань, самовираження через творчість).

Перші дві групи потреб Маслоу вважав первинними і вродженими, інші — набутими, наголошуючи на тенденції зростання потреб, заміни первинних

набутими людиною. Апофеозом такого ставлення до задоволення потреб людини ставли лозунги: у одних (СРСР) - «задоволення всезростаючих потреб людей», а других (Захід) – «теорія прискороного зростання», а потім – «стало-го розвитку», в основі якої – не духовні потреби, а домінуюча концепція стилювання попиту.

Необхідність розробки нової політики та стратегії зумовлені процесами глобалізації в світовій економіці, несправедливого поділу природного простору, глобальними екологічними катастрофами, усвідомленням зміни традиції моделі розвитку, зменшенню диспропорцій в якості життя між розвинутими країнами та країнами, що розвиваються, деградацією моральних цінностей. Упродовж останнього десятиріччя розрив між бідними і багатими країнами суттєво збільшився – неподоланими залишилися проблеми бідності і голоду, дитячої смертності, погіршення демографічної ситуації, нестачі питної води, низького рівня соціального розвитку. В Йоганесбурзькому меморандумі зазначено, що діяльність людини почала перевищувати можливості біосфери з середини 70-х років ХХ століття. У 1997 році перевищення норми становило 30 % потенціальної ємкості Землі. Як наслідок, природні системи руйнуються або значно деградують і якщо країни світу будуть розвиватися по індустріальній моделі, то для їх економічного розвитку необхідно п'ять планет [1]. У меморандумі наводяться екологічні тенденції останніх 15 років. Так, «концентрація газів, що створюють парниковий ефект, перевищує граничні норми; одна третя оброблюваних земель в усьому світі в занепаді; знешкоджена третя частина тропічних лісів; зникли четверта частина питної води, четверта частина запасів риби. Хоча лише менша частина населення планети на протязі тільки двох поколінь користувалася багатствами природи – біля 20 % населення Землі використовують 70...80 % світових ресурсів» [1].

Аналіз нинішньої світової кризи вивів на поверхню причинно-наслідкові явища цих процесів [2]:

1) радикальне зміщення в критеріях розвитку країн у бік необмеженого поточного споживання, що копіює негативний у цьому відношенні спосіб життя західного світу;

2) колосальні диспропорції між потоками заощаджень та споживання, що призвело і призводить надалі до хижачького винищення ресурсів майбутніх поколінь;

3) падіння ефективності господарських (виробничих) процесів;

4) непомірне поширення в економіці та суспільстві віртуальних спекулятивних процесів, що зробили реальний сектор економіки менш привабливим і практичним для праці й інвестицій.

Як свідчать аналітичні оцінки експертів ООН, нинішня криза прийшла надовго. І вона – не фінансова, не економічна. Це криза, пов'язана з глобальною, системною зміною епох. Криза зрілого і перезрілого капіталістичного ладу, способу, смислу та змісту життя. Світу доведеться змиритися з нижчими

темпами економічного розвитку, звикнути до менших прибутків і при цьому поборотися за збереження високих стандартів якості життя. Звісно, не за рахунок вже виснаженої природи, а завдяки її збереженню для майбутніх поколінь.

За рівнем життя, його тривалістю і рівнем освіти (індекс розвитку ООН) Україна серед інших держав світу займає позицію у другій сотні, – в 1994 р. займала 45-у, в 1997 р. – 94-у [3]. Основне питання для України в умовах глобалізації полягає в тому, чи здатна вона усвідомити свою роль і цінність, вибратися з периферії світового розвитку, інтегруватися у світ і стати конкурентоздатним гравцем на світовому рівні.

Основою існування сучасної цивілізації є виробництво продовольства. А його забезпечує тільки сільське господарство, без якого людство існувати не може. Важко не погодитись з автором [2], що *«базовою цінністю для людства слугує й має слугувати земля та аграрна сфера діяльності, а не індустрія, і тим більше інформаційні технології, які можна розглядати тільки як допоміжні, обслуговуючі системи. Земля – ресурс, що надзвичайно повільно відновлюється, але який дуже швидко руйнується, а тому першою дійсно глобальною катастрофою за цих умов швидше за все може бути продовольча...»*.

Такі виклики, накінець, почало усвідомлювати і керівництво України. Свідченням цього є факт, що 23 березня протягом трьох годин на засіданні Ради регіонів Віктор Янукович радився з представниками уряду, парламенту, керівниками областей та представниками громадських організацій про вдосконалення державної політики щодо місцевого самоврядування та соціально-економічного розвитку територій. За мету глава держави поставив завдання: визначити напрямки, механізми та терміни формування ефективного місцевого самоврядування і територіальної влади [5].

В Україні в понад 28 тисячах сільських населених пунктів проживає третина населення. У сільськогосподарському виробництві задіяні майже 5 мільйонів осіб. Зважаючи на ці дані, В.Янукович підкреслив: «Проблеми сільських територій не обмежуються лише розвитком агропромислового комплексу. Село — це середовище і спосіб життя людей, а вже потім — сфера виробництва. Саме тому земельна, медична, освітня реформи, реформа соціального забезпечення мають працювати на підвищення якості життя селян. Комплексний і збалансований розвиток сільських територій — це усталений стандарт для ЄС і орієнтир для державної регіональної політики в Україні».

«Тільки через об'єднання зусиль держави та виробників сільгосппродукції, через розвиток споживчої, збутової, обслуговуючої, кредитної кооперації, відродження підприємницької активності можна підвищити економічну результативність сільськогосподарського виробництва, досягти високих соціальних стандартів життя на селі, — вивів формулу роботи глава держави, додавши, що влада має гарантувати державну допомогу розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на етапах їх створення. Передовсім це підтримка в просуванні сільськогосподарської продукції на ринок, створення

Строительство, материаловедение, машиностроение

сприятливих умов для наближення товаровиробника безпосередньо до споживача, формування сучасних ринкових механізмів.

Пріоритети розвитку сільських територій та соціально-економічного розвитку села будуть відображені в новому проекті Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року. «Сучасне українське село повинне мати розвинену інфраструктуру — платформу для залучення інвестицій та відродження підприємницької активності. Її невід’ємною складовою має стати комплексна розбудова аграрного ринку, розвитку доріг, транспорту, житлово-комунальної та інженерної сфер», — резюмував Президент.

Які ж існують передумови для створення високотехнологічних аграрних соціоєкокомплексів в Україні? Згідно з даними Держкомзему за 2012 рік, загальна площа земель України дорівнює 60354,9 тисяч гектар, тобто приблизно 60,35 мільйонів гектар. За останнім переписом населення України, за найоптимістичнішими прогнозами, складає приблизно 45 мільйонів, а за простими розрахунками, це складає 1,3 га на душу населення. Для товарного виробництва екопоселенці вважають достатнім для створення помістя землю площею 1 га на сім’ю. Якщо припустити, що середня сім’я – 3 людини то землі на сім’ю втричі більше ніж потрібно. Структуру земельного фонду в Україні та його динаміку наведені таблиці 1 [6].

Таблиця 1

Структура земельного фонду України

Типи земель та угідь.	Площа земель та угідь за роками, тис. га			
	1998	2000	2006	2012
Земель загалом	60354,9	60354,9	60354,9	60354,9
Сільськогосподарські землі, у тому числі			42943,0	42776,9
сільгоспугіддя загалом, з них	41826,5	41827,0		41557,6
рілля	32857,5	32563,6		32498,5
багаторічні сільгоспнасадження	963,0	931,9		895,9
перелоги	216,5	421,6		277,2
сіножаті	2295,8	2388,6		2411,5
пасовища	5493,7	5521,3		5474,5
інші				1215,8
Ліси та інші лісовкриті площі	10397,6	10413,6	10504,0	10611,3
Забудовані землі	2442,0	2456,2	2468,0	2523,2
Відкриті заболочені землі	944,1	947,2	970,0	980,1
Відкриті незаболочені землі (піски, яри, землі під зсувами)	1058,1	1039,0	1041,0	1022,9
Поверхневі води суходолу.	2428,1	2423,5	2417,0	2422,8

«Дослідження рівнів життя міського і сільського населення свідчать, що рівні сукупних доходів сімей робітника і службовця (міські сім'ї), а також сім'ї колгоспника (сільські сім'ї) скореговані з урахуванням витрат часу на роботу в суспільному господарстві, з урахуванням зіставлення доходів, що використовуються вказаними групами населення на будівництво і обслуговування житла, допоміжних будівель і споруд, на оплату комунальних послуг з фондів суспільного споживання, реально складають 100 % і 66,8 %. Словом, різниця між доходами міського і сільського населення досить значна і складає 33,2 % на користь міського. Причому, вказана різниця створювалась в умовах, коли рівні грошових доходів міських і сільських жителів України були майже однакові. Оплата житла становила лише незначну частину усіх витрат на його спорудження і обслуговування, тоді як у селах практично усе це оплачували самі жителі. Крім того міське населення користувалося значно більшими коштами на інші види соціальних витрат на 1 жителя. Особливо велика різниця в рівнях доходів і можливостях соціального розвитку за рахунок держави була серед жителів великих міст і сіл, що пояснюється більшими розмірами коштів, які направляла держава в розрахунок на одного жителя великого міста, а отже, більшими соціальними витратами і вищою якістю обслуговування» [3].

Проведеним аналізом житлових умов міського і сільського населення з'ясовано, що різниця в обсягах отриманого житла з державного фонду між міським і сільським населенням складала в 1990 році в 16,7 рази; в 1995 році в 5 раз; в 1997 році в 7 раз; в 1998 році в 6,5 раз [3].

Насьогодні в Україні стихійно виникають екопоселення з різним ідеологічним навантаженням. Але цей рух буде успішним при державницькому підході до створення екопоселень аграрного напрямку. Піонерами в цьому, можливо, виявляться Дніпропетровщина та Харківщина. В Дніпропетровській області визначились, що головними кластерами економіки регіону являються аграрний та будівельний. Тому в проекті створення екопоселень ці два кластери якраз можуть зійтись і створити синергетичний ефект. В Дніпропетровській області розроблений проект будівництва високотехнологічного соціоєкокомплексу «Богданівка», де будуть відпрацьовуватись нові будівельні технології. На Харківщині ще в 2011 році розглядалось питання створення «села майбутнього» [7].

Для проекту "Села майбутнього", завдяки якому в Харківському регіоні може розвиватися сільське господарство і сотні людей обзаведуться житлом і роботою вже підшуковують території(всього треба 1,5 тис. гектарів).

Агрокластер з 15-20 котеджів, в яких мешкатимуть сім'ї-власники невеликих приватних ферм по розведенню овець, птаха, свиней, великої рогатої худоби, в ідеальному варіанті повинен жити своїм, досить стабільним життям.

Фермери вироблятимуть продукцію і її ж будуть реалізовувати, забезпечуючи себе роботою, а людей - натурпродуктами. Якщо раніше "село майбутнього" планували будувати на території Першотравневого або Ізюмського

районів, то зараз до цих районів приєдналися Красноградський, Чугуївський і Зміївський. Останньому, швидше за все, повезе стать піонером в запуску "new-Васюків".

Отже, створення можливостей щодо забезпечення належного рівня життя в сільській місцевості, шляхом забезпечення рівності для працевлаштування; здобуття якісної освіти, досягнення належного рівня медичного обслуговування; збільшення доходів населення; раціонального використання наявних природного та людського потенціалу; збільшення розміру платних послуг на душу населення; спрямування державного менеджменту на підвищення рентабельності у сільському господарстві через зміну застарілих малоєфективних технологій у виробництві, сприятиме динамічному, збалансованому розвитку, якісним перетворенням в контексті збалансованого національного розвитку.

Висновки.

1. Приведений аналіз сучасного суспільства засвідчує про необхідність створення нової концепції екологічного розвитку, що може ефективно замінити концепцію сталого розвитку і збалансувати систему. Особливо актуальним є ці питання для України, яка традиційно забезпечувала базові потреби значної кількості населення Землі в продуктах харчування.

2. Для виходу із кризи і усвідомлення ролі в світовому розподілі праці для України є перспективним розвиток аграрного і будівельного кластеру економіки, що може втілитися в проєкті створення високотехнологічних соціоєкокомплексів.

Список использованных источников

1. Йоганесбургський меморандум. – Фонд Генріха Боеля, 2002. – серпень. – С. 18-19.
2. Кириленко І.Г. До 150-річчя з дня народження В.І. Вернадського/ Вісник УААН.- 2012.
3. Дробноход М. Стійкий екологічно безпечний розвиток: Український контекст // Дзеркало тижня. – 2001. - 24 червня. – с. 15.
4. www.refine.org.ua/pageid-4636.htm 1-31-К.
5. «Село повинне мати розвинену інфраструктуру» Катерина МАЦЕГОРА/ www.ukurier.gov.ua/
6. www.dazru.gov.ua/terra/control/uk/publish/article?art_id=134612&cat_id=97786
7. www.meget.kiev.ua